

ПАНДЕМИЯНЫҢ ӘЛЕМДІК ЭКОНОМИКАНЫҢ ДАМУЫНА ӘСЕРІ

2019 жылдың желтоқсан айының соңында Қытайда коронавирус тудырған пневмония эпидемиясы басталды. Бір ай ішінде вирус Қытайдан тыс жерлерде таралды: инфекция жағдайлары АҚШ, Таиланд, Ресей, Германия, Жапония, Оңтүстік Корея, Франция және басқа елдерде тіркелді.

Коронавирус Қытай экономикасына теріс әсер етуде: жаңа жылдық мерекелерден кейін Қытай биржаларында баға белгілеулер 8% төмендеді. McDonald's, Starbucks, IKEA және H&M сияқты алыптар елдің кейбір аймақтарында өз нүктелерін жауып тастады.

Вирус әлемдік экономикаға теріс әсер етті. Ол Қытайдың өзінен гөрі қаржы нарықтарында ашуланады. Бірақ бұл әрдайым эпидемиямен байланысты-олар дүрбелең тудырады. Ал Қытай, сонымен қатар, негізгі әлемдік экономикалардың бірі.

Қытайдағы экономикалық сұраныстың төмендеуі және Қытайдың ЖІӨ өсуінің төмендеуі әлемді құлдырауға итермелеуі мүмкін, сондықтан вирус туралы жаңалықтардың пайда болуымен рубль мен мұнай сияқты қауіпті активтер құлдырай бастады. Өткен апта қызыл аймақта болды. Тарихта алғаш рет мыс, ал бұл Қытайға импортталатын негізгі тауарлардың бірі, қатарынан 12 сессия құлады — бұрын мұндай болған емес. Бұл, әрине, Қазақстан бойынша да ауыр тиеді, өйткені біз мыс экспорттаушылармыз.

Мұнай да құлады. Оның өсуінің қайта басталуы Қытайдың вируспен қаншалықты тез күресетініне және вирустың ел экономикасына енуіне жол бермейтініне байланысты. Қытайдың ЖІӨ өсуінің 1% - ын жоғалту халықаралық нарықтарға әсер етуі мүмкін, өйткені қытай тек негізгі тауар өндіруші ғана емес, сонымен бірге тұтынушы да. Егер олар тұтынуды тоқтатса, олардың экономикасы баяулайды, содан кейін бүкіл әлемдік экономика. Сондықтан вирус қор биржаларына қатты әсер етеді.

Оң аспектілер, әдеттегідей, кейбір нарықтарда, әсіресе фармакологиялық компанияларда бар. Сонымен қатар, вирус аясында активтердің бір бөлігін арзан сатып алған жеке инвесторлар үшін жағдай оң қабылдануы мүмкін. Мысалы, мыс апта бойы арзандады. Оның фьючерстерін Гонконг биржасында сатып алғандар және ол континенталды Қытай биржасынан бұрын ашылған.

Қытайдың коронавируспен күресуге төрт миллиард доллар бөлуі оның экономикасына әсер ете алмайды. Қытай ел ішінде соманы қайта бөлуге қабілетті, сонымен қатар олар жойылған мерекелерде көп ақша үнемдеді. Мен тіпті төрт миллиард мерекеледе үнемделген сомадан асып түсетініне сенімді емеспін. Қытай үшін бұл теңіздегі тамшы. Олар ақшаның бір бөлігін инфрақұрылымдық объектілерге бағыттайды, осылайша экономиканы қолдайды. Мысалы, қазір Қытайда белсенді салынып жатқан ауруханалар. Бұдан жұмыс күшін жалдау, цемент, жабдық сатып алу, бірдей тыныс алу маскаларын сатып алу — мұның бәрі экономиканы қолдайды.

Коронавирус Қазақстан экономикасына тікелей әсер етеді. Біріншіден, теңге бағамына теріс қысым жасалады. Негізінен, біз тәуелді болатын тәуекел активтері — мұнай, мыс және рубль төмендейтіндіктен. Теңге жақсы сақталғанымен, ұзақ мерзімді перспективада, егер Қытай вируспен күресе алмаса, біз келесі жылы ЖІӨ-нің 0,3-0,4% - дан 0,6% - ға дейін жетпейміз. Егер індет пандемияға айналса, бұл әлемдік экономикалық және қаржылық дағдарысқа қауіп төндіреді.

Әдетте мұндай жағдайларда дүрбелең екі-үш апта ішінде төмендеп, базарлар өсуге қайта оралды. Бірақ барлық жағдайларда олар ауруды жеңді. Қазір біз аурудың қарқындылығы төмендегенін көріп отырмыз, бірақ оның географиясы кеңейуде.

Көбісі тұмау мен қызылшадан көбірек өледі деп Айтады. Бірақ бұл аурулардың бәрі белгілі және олардан дәрі-дәрмектер бар, олар үлкен өзгерістер жасай алмайды. Бұл ауру қаржы нарықтары үшін қара аққуға айналуы мүмкін. Ол Қытайдағы тұтынушылық сұраныс пен экономикалық өсудің төмендеуіне байланысты әлемді құлдырауға итермелей алады.

Қазіргі белгісіздік пен болжау мүмкін емес атмосферада, пандемиядан кейінгі әлемдік тәртіп туралы даулар қайта-қайта өршіп тұрған кезде, әлемдік экономикадағы жағдай бұдан да жігерлендірмейді. Пандемия әлемнің барлық елдеріне әсер етеді. Пандемиядан туындаған жаһандық құлдырау жағдайында жаһандану мен біркелкі емес даму арасындағы ақаулық сызықтары айқындала түсуде.

Пандемиядан бірнеше жыл бұрын басталған АҚШ-Қытай арасындағы экономикалық бәсекелестік тек күшейе түседі және бұл бәсекелестіктің ауырлық орталығы жаңа технологияларды дамытуға көбірек ауысады; бұл бәсекелестік бұдан былай әлемдегі екі ірі экономикамен шектелмейді.

Қытай мен оның бәсекелестері арасындағы кез-келген бәсекелестік Қытайға экономикалық тәуелді елдердің жағдайын одан әрі қиындатады.

Алдын ала бағалауларға сәйкес, ірі экономикалардың көпшілігі 2,4 жыл ішінде ішкі жалпы өнімнің (ЖІӨ) кем дегенде 2020 пайызын жоғалтады. Осылайша, 2020 жылға арналған жаһандық экономикалық өсу болжамдарының 3,0-ден 2,4 пайызға дейін төмендеуі күтілуде. World Bank мәліметтері бойынша, 2019 жылы әлемдік ЖІӨ шамамен 86,6 триллион АҚШ долларына бағаланды, яғни экономикалық өсімнің 0,4 пайызға төмендеуі өндірістің құлдырауына байланысты шамамен 3,5 триллион АҚШ долларын құрайды.

Осылайша, пандемия жаһандық өндіріс тізбектерінің сынғыштығын анықтады және елдер жаһандық экономиканың өзгеретін сипатына дайын болуы керек. Әр ел өзінің болашақ жоспарларына қатысты қиын таңдау жасауы керек.

Мейрман А.М., Тұрсынбек А.Т., 2 курс (академик Е.А. Бөкетов атындағы ҚарУ)
Ғылыми жетекші – э.ғ.к., доцент Райханова Г.А.

ИННОВАЦИЯЛЫҚ КӘСІПКЕРЛІКТІҢ МӘНІ МЕН ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Шетелдік жетекші компаниялардың корпоративтік стратегиялары үнемі инновациялық компонентпен байланысты. Бұл компаниялардың бәсекеге қабілетті артықшылықтары қуатты интеллектуалды ресурстарды иемдену негізінде ғана емес, сонымен қатар инновациялық өнімдер мен инновациялық процесті жүйелі түсіну және бұл процестің компаниялардың негізгі қызметімен байланысы арқасында қалыптасады. Табысты шетелдік трансұлттық компаниялар (ТҰК) үшін инновациялық қызмет шешуші бәсекелестік артықшылыққа айналады. Осыған байланысты инновациялық қызметтің тетіктері мен құралдарын талдау ерекше назар аударуды қажет етеді. Көптеген шетелдік зерттеушілер (Ф. Янсен, К. Кристенсен, П. Сенге) инновациялық қызмет тұжырымдамасын негіздеді және оны бағалаудың өлшемдері мен принциптерін жасады.

Біз өз кезегімізде инновациялық қызметті компанияның ғылыми-зерттеу және тәжірибелік-конструкторлық жұмыстардың нәтижелерін трансформациялауға қатысуын сандық түрде көрсететін күрделі сипаттама деп түсінеміз:

- 1) нарыққа шығарылатын жаңа немесе жетілдірілген өнім / өнім;
- 2) нақты практикалық қызметте қолданылатын жаңа технология.

Бұл тәсіл қазіргі әдебиетте кеңінен көрініс тапты. Бұл жерде инновациялық қызметтің бір маңызды қасиеті бар екенін ұмытпау керек: бұл білім, технологиялық жабдықтар, ақпараттық-коммуникациялық технологиялар мен оларды тиімді пайдалану шарттары кіретін НЗМ (ұлттық инновациялық жүйе) негізгі элементтерін жаңартуға арналған дайындық. Біз сондай-ақ инновациялық белсенділікті инновациялық кәсіпкерлік құрылымдардың әлемдік нарыққа шығу мүмкіндігімен өлшеу керек деп санаймыз, бұл компаниялардың және олардың инновациялық өнімдерінің бәсекеге қабілеттілігінің жоғары деңгейін көрсетеді.

Инновациялық кәсіпкерліктің теориялық негіздерін талдауға жақындай отырып, қазіргі кезеңде кәсіпкерлік өзінің дамуының төртінші сатысында тұрғанын атап өтеміз. Қоғам дамуының постиндустриалды кезеңінде кәсіпкерлік өндірісті әлеуметтендіру рөлін, инновация рөлін және бизнестің жаңа басымдықтарын қалыптастырудың күрт өсуімен сипатталады. Кәсіпкерлік субъектілерінің мақсаты кірісті көбейту емес, ұйымның ұзақ мерзімді өсуі мен тұрақтылығын қамтамасыз ету болып табылады. Сыртқы ортаның өзгермелі жағдайларына бейімделу емес, қоғам мен өндіріс қажеттіліктерінің даму тенденцияларын ескере отырып, басқарудың нақты жағдайларын өзгерту мүмкіндігі маңызды рөл атқарады. Сондықтан, дамудың постиндустриалды кезеңінде инновациялық қызмет кәсіпкерліктің іргелі ерекшелігіне айналады.

Шағын және орта бизнестің инновациялық табиғаты отандық және шетелдік ғалымдардың еңбектерінде кеңінен қамтылған. Сонымен, мысалы, П.Друкер кәсіпкерлікті белгілі бір қызмет ретінде қарастырды, оның мазмұны менеджментті қоса алғанда әр түрлі саладағы инновациялардан тұрады. А.В.Бусыгин кәсіпкерлікті тәуекелге, сондай-ақ тауарларды өндіру және нарыққа сату кәсіпкерлік пайда алуға бағытталған қазіргі экономикалық байланыстар жүйесіне инновациялық көзқарасқа негізделген кәсіпкерлік қызметтің түрі ретінде қарастырады.

Кәсіпкерлік субъектілерінің артықшылықтарын сақтаудың маңызды себебі - өндірісті үздіксіз жаңарту. Артықшылықтарды сақтап қалу үшін оларды үздіксіз дамыту керек, келесі тәртіптің озық технологиялары, стратегиялық инновациялар, еңбекті, маркетингті және өндірісті ұйымдастырудың